

Docència per projectes, tècnica legislativa i noves tecnologies en la docència d'història del dret

Maria Jesús Espuny Tomàs, Elisabet Velo Fabregat i Daniel Vallès Muñío

Departament de Dret Públic i Ciències Historicojurídiques

Àrea d'Història del Dret i de les Institucions

Facultat de Dret

Context en el qual s'emmarca la proposta d'innovació docent

El 2019, l'Estat espanyol era el quart país de la Unió Europea on els seus ciutadans perceben major manca d'independència del sistema judicial. De fet, el 55% dels enquestats espanyols la considera “bastant dolenta o molt dolenta” (Comissió Europea, 2019: 54) i la causa més rellevant d'aquesta manca d'imparcialitat seria la ingerència o pressió dels governs o les polítiques (Palacios Brihuega, 2016).

Sembla que la percepció que la ciutadania té de l'aplicació del dret no és bona. A més, el distanciament evident entre ciutadans i política ho empitjora. A això s'uneix la sensació que el Dret ve donat a partir de l'acord de determinades elits polítiques, que han donat impuls a partits populistes de dretes dins la Unió Europea (Kaya, 2017). Si ho concretem, el 2018 el 54,8% dels enquestats estan poc o molt poc satisfets amb el funcionament de la democràcia a l'Estat espanyol (Anuari CIS, 2018). A partir d'aquí es pot afirmar que la distància entre el dret i la ciutadania és considerable.

Com pot abordar aquest problema, aquesta percepció, la Facultat de Dret? Com pot millorar la percepció del dret, més enllà d'ensenyar més i millor? Aquesta va ser una de les preguntes que fa temps que plantegem, i una de les respostes possibles és la que proposem en aquest treball.

Canvi de paradigma

Des de fa ja gairebé un quinquenni, a l'Àrea d'Història del Dret i de les Institucions vam tenir la certesa que era necessari canviar el paradigma de l'ensenyament del dret, per construir esglaons que ens permetessin superar la distància entre el dret i la ciutadania esmentada més amunt. I vam considerar que el millor era començar amb els alumnes de Dret i de Relacions Laborals.

Però, en què consisteix aquest canvi metodològic? En primer lloc, es tracta d'optar per la metodologia de docència per projectes, que és de sobres coneguda i utilitzada. Podem afirmar que la docència per projectes parteix de la proposta d'uns problemes o unes preguntes, que l'alumne ha d'intentar solucionar o contestar. Seguint Lazpita (2016), l'aprenentatge per projectes “inclou, almenys, qüestions com resolució de problemes, presa de decisions, treball en equip, habilitats de comunicació (argumen-

tació i presentació de la informació) i desenvolupament d'actituds i valors (precisió, revisió, tolerància...)"

A més, com és sabut, un dels pilars d'aquesta metodologia és el paper actiu que adopten els alumnes. De ser només receptors inactius de continguts a l'aula, passen a ser actors en la producció i la transmissió dels continguts, avaluadors, adopten una postura més crítica. I el motiu que esperona els alumnes dins el projecte pot ser un repte de millora.

Quin és el canvi de paradigma? Amb la docència per projectes vam proposar als alumnes que redactessin una norma jurídica, una proposta legislativa, que ajudés a superar una situació de discriminació o una situació no resolta per la transició espanyola després del franquisme. Els alumnes han esdevingut protagonistes del fet de "fer dret", que ha de permetre millorar l'estatu quo de les persones i del sistema democràtic en el qual viuen. És a dir, el resultat final del projecte és un "producte" tangible (Espinosa Mirabet *et al.*, 2020), real, que és analitzat i criticat pels altres alumnes que també han participat en el projecte amb resultats diferents, però amb el mateix aparell crític.

Si concretem, cal fer ressaltar que aquest canvi metodològic s'ha practicat en l'assignatura Dictadura Franquista i Transició Democràtica, que s'imparteix com a optativa de quart curs dels graus de Relacions Laborals i de Dret de la Facultat de Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona, quan la maduresa personal i intel·lectual dels alumnes afavoreix la posada en valor del canvi de paradigma.

Creació d'un partit polític

De quina manera pràctica s'ha concretat aquest canvi de paradigma i la docència per projectes?

La primera etapa del projecte exigeix que els alumnes s'uneixin voluntàriament en grups d'entre 5 i 8 persones, amb l'objectiu de crear un partit polític. Per a això, han de recórrer a la legislació vigent, la Llei orgànica 6/2002, de 27 de juny, de partits polítics, que exigeix un acord de constitució (en el qual han de constar diferents dades, com el nom i el logotip) i els estatuts del partit. A més, se'ls mostra el registre de partits polítics que consta a la [web del Ministeri de Justícia](#), perquè comprovin ells mateixos que a dia d'avui (maig de 2020) hi ha registrats 5.265 partits polítics, de múltiples tendències i àmbits territorials. És a dir, la participació política no depèn de dos o tres partits, sinó que la realitat (com en tot) és més rica que els nostres prejudicis.

A més, es demana als alumnes que consensuin el programa electoral del seu partit polític, amb un abast el més genèric possible. És en aquest punt en el qual, partint de les creences i les idees polítiques pròpies, els alumnes es troben en un procés de negociació amb altres companys amb els quals no necessàriament comparteixen els mateixos principis, per crear un partit amb una ideologia i un programa propis. D'aquesta manera, han d'aprendre a negociar i, si cal, renunciar a part de les seves idees, si així ho exigeix el resultat final del partit polític creat.

Aquesta negociació “política” entre els alumnes és una eina potentíssima que els permet comprovar que la confrontació no sempre és la millor via i que l’acord, la negociació i la cessió mútua poden produir resultats més satisfactoris.

Proposició de llei: memòria històrica i tècnica legislativa

Un cop constituït el partit polític i lliurat el programa electoral, cada partit ha d’elaborar una proposició de llei sobre un element “oblidat” de la memòria històrica espanyola. Per a això, s’imparteixen coneixements de justícia transicional,¹ perquè els alumnes es familiaritzin amb els mecanismes jurídics que permeten el pas d’un règim autoritari a una democràcia consolidada de qualitat.

A més, per a l’anàlisi del règim franquista i de la transició democràtica s’inclou l’exposició per part dels alumnes de lectures acadèmiques, amb total llibertat sobre la manera d’exposar-ne el contingut als seus companys, a manera de “classe inversa” o *flip teaching*.

Posteriorment, es van impartir un parell de sessions sobre tècnica legislativa. És imprescindible destacar que en els graus de les facultats de Dret de les universitats públiques catalanes no s’inclou cap assignatura en què, expressament i de manera normalitzada, s’imparteixin coneixements sobre com i per què redactar normes jurídiques.

Obviar l’aspecte creatiu del dret és amputar la seva essència (Centenera, 2016). I vet aquí el problema. No ensenyar a crear dret, obviar la seva potencialitat creativa, implica que l’alumne només el concebi i l’entengui quan ja està fet i no es planteja que ell pot “fer dret”. És a dir, es priva que l’alumne (i) analitzi situacions no resoltes pel dret vigent, (ii) es planteja si hi ha alternatives per emplenar aquest buit legal i (iii) que analitzi si la situació òptima és crear una nova norma jurídica que permeti solucionar aquest supòsit de fet. Per què privar l’alumne de tot aquest treball intel·lectual?

Si l’alumne veu que és capaç de resoldre problemes no resolts creant dret, comprova que no és un “artefacte” que prové de les elits, sinó que ell, des de la base, és capaç de crear-lo, però també de millorar-lo. I s’entén que és del tot capaç d’interactuar a manera d’un ciutadà amb capacitat d’influència política i de millorar la situació social dels seus semblants. És a dir, l’alumne veu que és possible crear dret des de la base, que ell ho pot fer, i canvia el seu paradigma, cosa que el fa políticament més responsable, més crític i més proactiu.

1. La justícia transicional és un àmbit acadèmic i pràctic que estudia els mecanismes que cal implementar per tal d’aconseguir la transició d’un règim autoritari a una democràcia. A més, és un àmbit que té elements de diferents branques del dret (p. e. dret constitucional, administratiu, civil, etc.), però també fa servir altres ciències socials (p. e. ciències polítiques, economia, etc.). D’aquesta manera, els alumnes també copsen una transversalitat i interdisciplinarietat que exemplifica que les solucions pràctiques no han de venir només del dret, sinó que ens calen altres eines per tal d’aconseguir-les. Vegeu un exemple sobre justícia transicional, concretament sobre les reparacions econòmiques, a Vallès Muñío (2019).

En aquest procés creatiu del dret, els alumnes no només aprenen les tècniques legislatives actuals (Comisión Europea, 2016) (p. e. anàlisi cost-benefici, *better/smart regulation*, etc.), sinó que han de consensuar la proposta entre ells. En aquest sentit, la proposta ha de ser coherent amb la ideologia i el programa proposats en la creació del partit polític.

El resultat final dels projectes sempre ens sorprèn. Els alumnes maduren durant el curs i són capaços de presentar propostes normatives raonades, a la vegada que crítiques amb l'actual ordenament jurídic. A més, els docents, donat que els hem anat guiant durant el curs i destacant les eines que podrien fer servir, comprovem l'evolució dels projectes i hem pogut comprovar que els joves de vint-i-pocs anys assumeixen les responsabilitats i són capaços d'assolir el repte de crear dret de manera molt més que notable. Moltes vegades els subestimem i això és un error greu que hem de superar.

L'ús de les aplicacions informàtiques

Al llarg d'aquests anys, i mitjançant enquestes anònimes de valoració de l'assignatura, hem comprovat que els alumnes valoren molt que aquesta assignatura els permeti entaular una conversa entre ells (el present) i els seus pares i/o els seus avis (el passat). Que un dels pilars de l'assignatura sigui el coneixement i l'anàlisi de la dictadura franquista i la transició ha obert a l'alumnat unes possibilitats diferents de socialització amb la seva família més propera. És molt habitual que algun alumne exposi la seva experiència de sociabilitat amb el seu avi a la resta dels companys.

A partir del que s'ha exposat anteriorment, vam pensar que havíem d'intentar que aquesta incipient superació del que és físic (de les parets de les aules) havia d'anar una mica més enllà, que els coneixements i les experiències de l'alumnat s'havien de poder mostrar encara més lluny que només a les seves famílies.

Per això vam decidir proposar a l'alumnat que cada partit polític² tingués un perfil a les xarxes socials Twitter i Instagram. Des d'un primer moment vam entendre que Facebook havia quedat obsolet per a l'objectiu que es perseguia amb la introducció de xarxes socials i es va descartar l'aplicació que actualment està més de moda, Tik-Tok, perquè està adreçada a un públic més jove i perquè les seves funcionalitats tampoc no encaixen amb els objectius de difusió de contingut històric. Així mateix, tampoc no volíem sobrecarregar excessivament als partits polítics sobre aquesta tasca complementària a la feina principal: l'elaboració d'un projecte normatiu.

Per què aquestes aplicacions i no unes altres? Respecte a Twitter, entenem que permet una interacció dual en forma de diàleg entre els partits polítics i tercers usuaris. A més a més, la interacció es pot donar amb persones que no tenen res a veure

2. Es va voler evitar l'ús de perfils personals i es va apostar per l'ús del mateix perfil creat *ex novo* de cada partit polític. Sobre la prevenció dels estudiants en l'ús de perfils personals de Twitter en l'aprenentatge, vegeu Raes *et al.*, (2016).

ni amb el dret ni amb la memòria històrica i també amb persones expertes en les matèries esmentades. Així, no existeix un límit preestablert quant al contacte que els partits polítics creats per l'alumnat puguin establir amb qualsevol usuari de Twitter. Això, sens dubte, incrementa l'interès potencial de l'ús d'aquesta eina, ja que permet que l'alumnat pugui accedir a persones amb qui, d'una altra manera, no podrien tenir contacte, mitjançant un aprenentatge a la vegada formal i informal (Greenshow i Gleason, 2012).

Sembla que ha quedat acreditat que l'ús de Twitter a classe pot incrementar el compromís de l'alumnat amb l'assignatura, així com la seva satisfacció i, en conseqüència, el seu aprenentatge del contingut de la mateixa (Degroot *et al.*, 2015; Hunter i Caraway, 2014; Texeira i Hash, 2017), ja que augmenta la interacció i la integració social (Neier i Tuncay Zayer, 2015; Deaves *et al.*, 2019) relacionada amb l'assignatura, amb el professorat i la institució universitària que en permet l'ús. Inclús pot ser una bona eina per avaluar el procés d'aprenentatge i millorar la docència, ja que permet l'intercanvi de recursos d'informació amb els mateixos estudiants i el professorat en temps real (García Suárez *et al.*, 2015). Però el paper del professorat com a catalitzador i dinamitzador de l'ús de Twitter a classe no es pot oblidar (Ricoy i Feliz, 2016), motiu pel que la formació i la preparació de la docència amb aquesta aplicació no es poden deixar a la improvisació.

L'aplicació Instagram és el baluard de les xarxes socials basades en l'ús de la imatge. Creada el 2010, és l'aplicació preferida entre el públic més jove: el 90% dels usuaris d'Instagram té menys de 35 anys (Selva-Ruiz i Caro-Castaño, 2017).

El funcionament d'Instagram es basa en la imatge instantània presa amb el telèfon de l'usuari i, en els últims temps, ha afegit la possibilitat de publicar *stories*: imatges o vídeos de pocs segons i que són públics durant 24 hores, llevat que es destaquin al perfil de l'usuari. A més a més, aquesta aplicació és àmpliament utilitzada pels partits polítics i els seus líders individualment.³

Per la seva immediatesa, Instagram és una xarxa social molt adequada per llançar missatges polítics de manera ràpida i eficaç a un públic jove. Els partits polítics amb presència al Congrés dels Diputats també fan servir Instagram. En aquest sentit, el Partit Popular (PP) i el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE), les formacions polítiques amb més trajectòria, són les menys actives.⁴

Per això, es va considerar oportú que també creessin un perfil de la seva formació a Instagram, amb la finalitat de difondre la feina que feien i la proposició de llei encomanada.

Els grups van assignar la gestió de les xarxes socials a un o més membres, els quals han alimentat els seus perfils amb continguts. En el cas d'Instagram, l'ús d'imatges i *stories* ha transcendit a la difusió del treball de camp per publicar imatges o històries breus sobre qüestions rellevants de la vida política actual en matèria de memòria

3. El 2017, només 77 dels 350 diputats de la càmera alta espanyola tenia un perfil obert i actiu a aquesta xarxa social. El d'Alberto Garzón (IU) i Albert Rivera (Cs), nascuts el 1985 i el 1970, respectivament, eren els que tenien més seguidors. *Ibíd.*, p. 907.

4. *Ibíd.*, p. 907.

històrica, en què va prendre especial importància l'estrena del documental *El silencio de otros* el dia 4 d'abril de 2019 a La 2, així com l'aniversari de la finalització de la Guerra Civil el dia 1 del mateix mes. En el curs 2018/2019 els diferents perfils dels partits polítics van destacar jornades com el 8 de març, la Setmana Santa per part del partit d'ideologia catòlica (Angelus), així com el 4 d'abril de 2019. Pel que fa el curs 2019-2020, en què s'ha tornat a repetir l'experiència, la pandèmia provocada per la COVID-19 i el confinament, que ha canviat la vida de la societat en general i de la docència en particular, han centrat la major part de l'atenció de les publicacions realitzades, per bé que l'activitat a xarxes s'ha vist alterada pels esdeveniments. Igualment, el traspàs el maig de 2020 de Billy el Niño, excomissari de la Policia Nacional acusat de torturar opositors al règim en seu policial, ha tornat a posar el focus en la matèria de l'assignatura: les pràctiques policials durant el règim franquista i l'aplicació de la Llei d'amnistia de 1977, que va deslliurar diversos funcionaris de l'Estat de ser processats per les seves actuacions.

D'aquesta manera, no només usen les xarxes per difondre la seva feina, objectiu primer de la introducció de les xarxes socials als grups, sinó que també s'impliquen en la vida política real. D'altra banda, l'equip docent vam crear un perfil propi de l'assignatura amb l'objectiu de mantenir una línia de continuïtat en el temps i compartir la feina dels partits polítics (cosa que es fa a través de l'aplicació Repost), així com per crear contingut propi sobre la memòria històrica. Igualment, en el curs 2019-2020 aquesta feina també s'ha vist alterada pel confinament provocat per la COVID-19, ja que la tasca docent en el teletreball ha alterat el funcionament normal del curs.

En el curs 2018-2019, el primer en què es va introduir l'ús de les aplicacions, el nombre de partits polítics total va ser d'11, comptant les dues sessions de l'assignatura en els horaris de matí i tarda. Així, el nombre de perfils de Twitter i Instagram correspon a aquest mateix nombre de partits. En el curs 2019-2020, el segon en el qual s'ha aplicat aquesta pràctica docent, el nombre de partits és de 12, amb el mateix nombre de perfils a les xarxes.

A continuació, exposem alguns exemples de fils de Twitter, publicacions i *stories* d'Instagram publicats pels partits polítics els cursos 2018-2019 i 2019-2020 (figures 1 i 2).

TWITTER

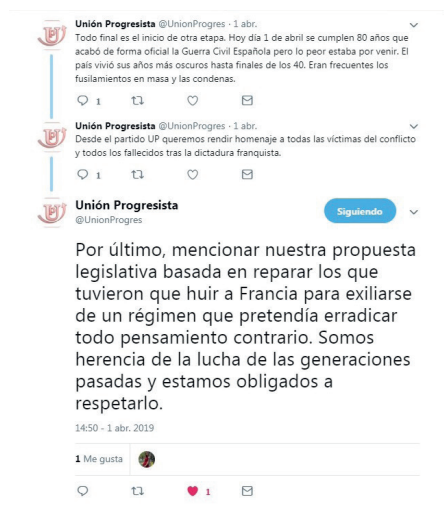

Figura 1. Fil de piulades d'Unión Progresista sobre la seva proposta legislativa (curs 2018-2019).

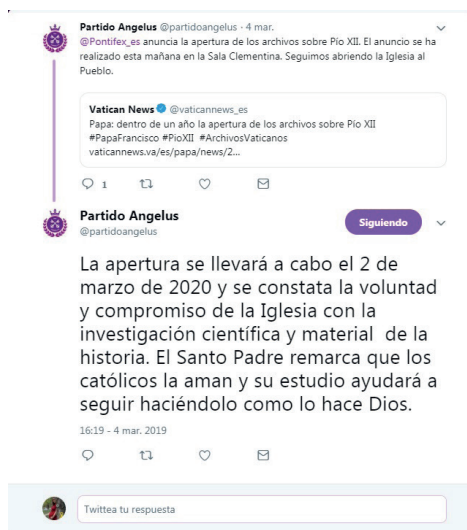

Figura 2. Fil de piulades de Partido Angelus sobre la seva proposta normativa (curs 2018-2019).

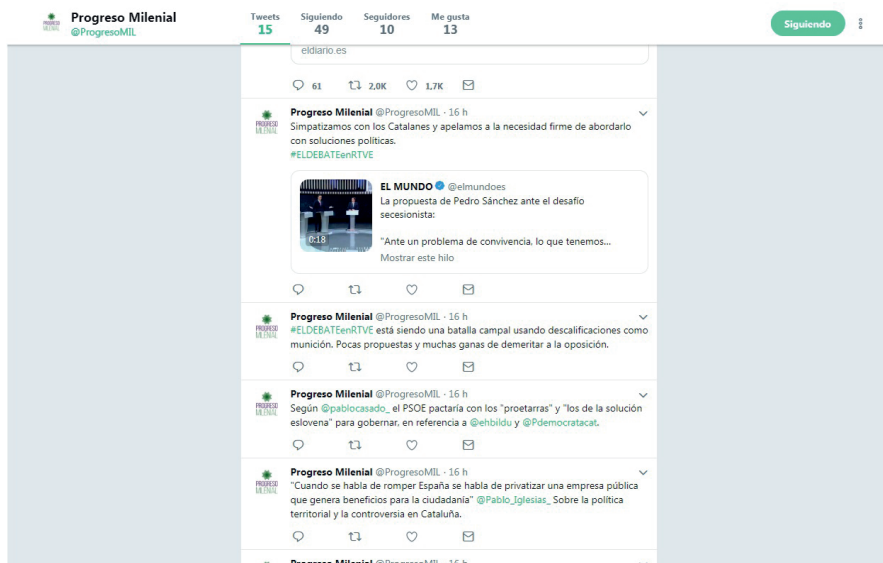

Figura 3. Fil de piulades de Progreso Milenial, que comenta el debat electoral de RTVE fent servir l'etiqueta #ElDebateenRTVE 22/4/2019 (curs 2018-2019).

Figura 4. Piulada de Feministes Verds del Vallès Oriental en ocasió del confinament per la COVID-19 (curs 2019-2020).

Figura 5. Fragment del fil de piulada de Construïm País en què presenta el seu programa electoral (curs 2019-2020).

INSTAGRAM

Figura 6. Publicació a Instagram de Federatistes per la Regeneració sobre la feina feta (curs 2018-2019).

Figura 7. Publicació a Instagram d'Ahora Política sobre una jornada de treball (curs 2018-2019).

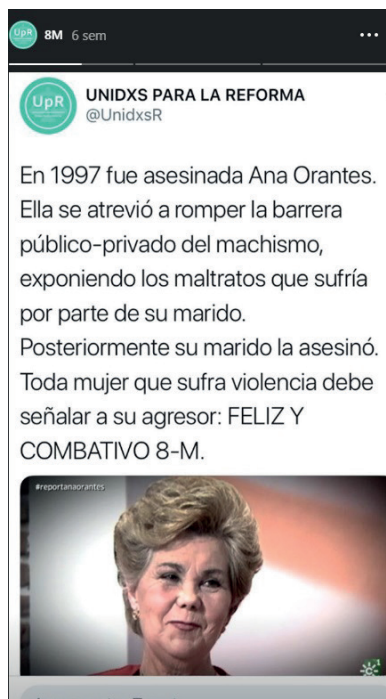

Figura 8. Story en Instagram d'Unidos por la Reforma sobre el 8 de març (curs 2018-2019).

Figura 9. Publicació a Instagram del Partit FECO sobre la mort de Billy el Niño, ex policia acusat de tortures que no ha sigut processat per l'aplicació de la Llei d'amnistia de 1977 (curs 2019-2020).

Figura 10. Story d'Año 0 sobre la mort de Billy el Niño amb una explicació de l'aplicació de la Llei d'amnistia de 1977 (curs 2019-2020).

Figura 11. Publicació de Núcleo Democrático sobre la declaració de pandèmia de la COVID-19 per part de l'OMS, cosa que ha sigut el tema central de la docència i de la vida en general el curs 2019-2020.

Per poder veure l'activitat dels partits polítics, informem dels seus respectius perfils, així com de la seva activitat valorada en piulades, publicacions a Instagram i seguidors.⁵

5. Degut a la seva temporalitat (24 hores) és difícil comptabilitzar les stories de tots els partits polítics. Tot i això, s'ha observat que els més actius en aquesta modalitat han sigut, el curs 2018/2019, el Partido Angelus, Feminismo y Unión, Federalistes per la Regeneració, i Ahora Política. Pel que fa al curs 2019/2020, els perfils més actius han sigut Partido Omnia Español, Año 0, Núcleo Democrático, Centro Izquierda Verde, Construim País, i Partido Liberal por la Ciudadanía.

Partit polític	Twitter (piulades-seguidors)	Instagram (publicacions-seguidors)
Uniendo Extremos	@UExtremos (12-15)	@uniendoextremospartidopolitico (5-49)
Qüestió d'alternativa	@d_questio (5-3)	@questiodalternativa (7-23)
Partido Angelus	@partidoangelus (25-28)	@partidoangelus (21-82)
Partido Sentido Común Social	@sentidocomunsoc (29-8)	@sentidocomunsocial (10-26)
Ahora Política	@_ahorapolitica (10-8)	@_ahorapolitica (42-101)
Progreso Milenial	@ProgresoMIL (28-13)	@progresomilenial (4-37)
Feminismo y Unión	@FeminismoUnion (72-122)	@feminismo_y_union (10-58)
Federalistes per a la regeneració (FxR)	@FRegeneracio (61-11)	@federalistesxregeneracio (23-34)
Unidxs para la reforma	@UnidxsR (44-13)	@unidxsr (10-56)
Unión Progresista	@UnionProgres (22-13)	@uprogresistas (3-26)
Brigada Laboral	@LaboralBrigada (10-5)	@brigadalaboral (7-28)

Figura 12. Activitat dels partits polítics a les xarxes (curs 2018-2019, a data d'1 de maig de 2019).

Partit polític	Twitter (piulades-seguidors)	Instagram (publicacions-seguidors)
Partido Imperialista Español (PIE)	@_PIE_ESP (3-6)	@_PIE_ESP (3-29)
Partido Liberal por la Ciudadanía (PLC)	@EstatPlc (9-11)	@PLC_ESTATAL (4-34)
Feministes Verds del Vallès Oriental (FVVO)	@_pfvvo (40-11)	@_pfvvo (10-16)
Futurista Ecológico Español (FECO)	@FecoPartido (2-6)	@fecocuentaoficial (9-8)
Partido Omnia Español	@PartidoOmnia (13-10)	@partido_omnia (8-18)
Revolución Cristiana (RC)	@RevCrist (11-44)	@revolucion_cristiana (3-264)
Transició Orientada a la Transparència (TOT)	@OficialTot (40-24)	@tot.oficial-uab (10-189)
Construïm País (CP)	@ConstruimPais (65-356)	@construim_pais (7-299)
Año 0	@A0Partido (14-17)	@a0_partido (12-243)
Núcleo Democrático (ND)	@NcleoDemocratic2 (36-10)	@nucleodemocratico (5-181)
Centro Izquierda Verde (CIV)	@CIVerde_ (31-23)	@civerde (20-76)
Unión de Pueblos Rurales (UPR)	@UnionRurales (64-25)	@uniondepueblos (4-113)

Figura 13. Activitat dels partits polítics a les xarxes (curs 2019-2020, a data de 15 de maig de 2019).

Com es pot comprovar, l'ús que els partits polítics han fet de les xarxes socials ha sigut diferent, així com el seu "impacte", depenent de la implicació de l'alumnat. El que sí es pot concloure és que un ús més intensiu (nombre major de piulades o publicacions) implica un impacte major, és a dir, un nombre major de seguidors. Pel que fa al curs 2019-2020, l'alteració de la docència provocada per la pandèmia de la COVID-19 també ha tingut repercussió en l'activitat d'alguns dels partits a les xarxes socials. Si es comproven els números, es detecta una activitat desigual entre els partits: des dels que han sigut proactius a xarxes fins als que han apartat aquesta tasca. Així mateix, tot i que els números d'Instagram no es poden prendre com a absoluts, degut a la temporalitat de les *stories*, hi ha perfils amb un nombre de seguidors considerablement elevat, com Revolució Cristiana, Construïm País (en el seu cas, també a Twitter) o Año 0.

A continuació es mostren les dades en forma de gràfic.

Curs 2018-2019

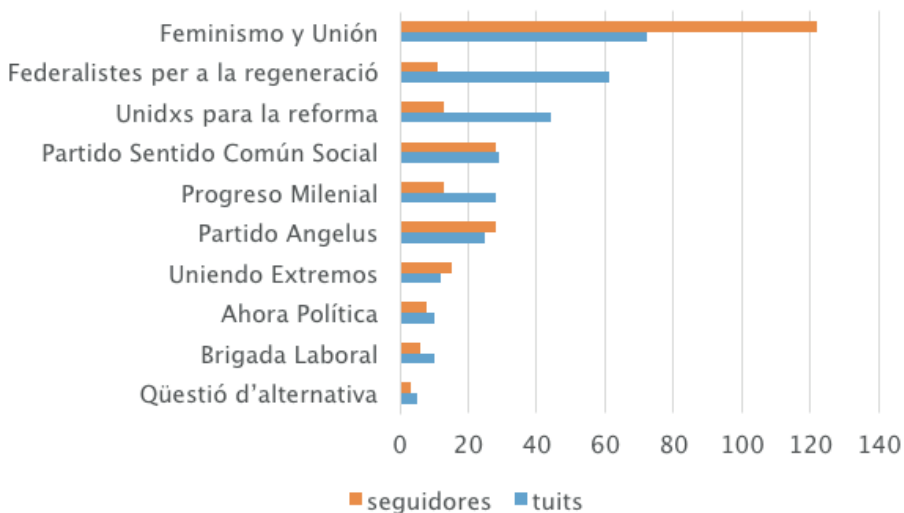

Figura 14. Activitat dels partits a Twitter ordenada pel nombre de piulades.

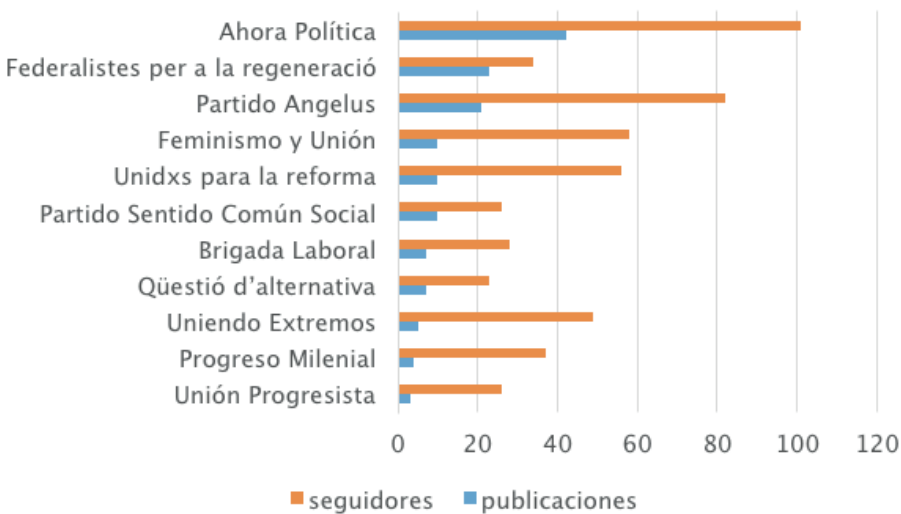

Figura 15. Activitat dels partits a Instagram ordenada per nombre de publicacions.

Curs 2019-2020

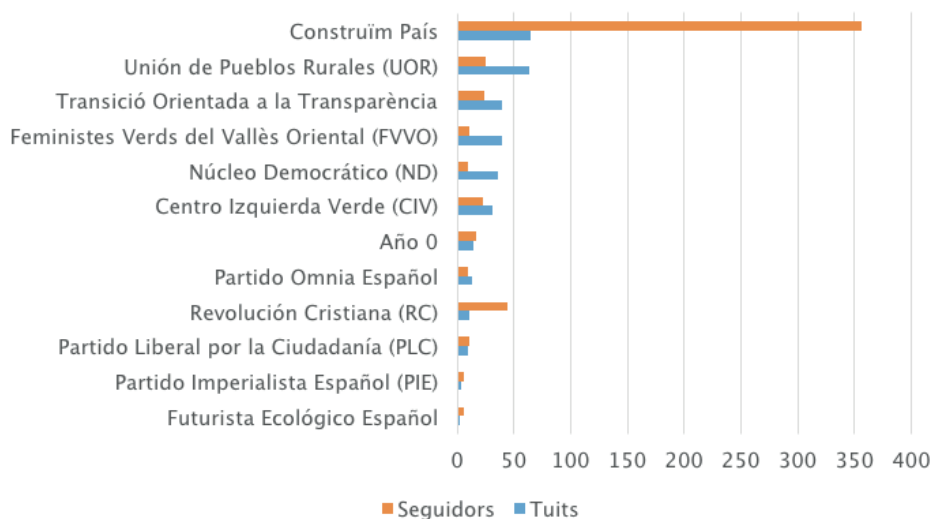

Figura 16. Activitat dels partits a Twitter ordenada pel nombre de piulades.

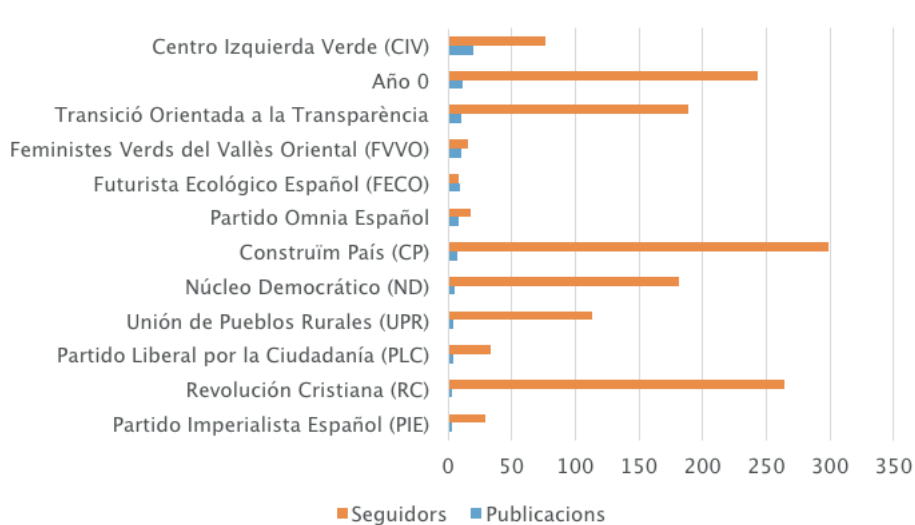

Figura 17. Activitat dels partits a Instagram ordenada pel nombre de publicacions.

D'aquestes dades es pot concloure que, per a futurs usos de les xarxes socials, és necessari que l'equip docent n'impulsi l'ús perquè el seu impacte augmenti i l'experiència d'aprenentatge i els coneixements transcendeixin i surtin de l'aula. De la mateixa manera, l'adaptació dels estudis universitaris presencials requerirà un major protagonisme de la docència en línia i, per tant, de les eines telemàtiques, com són les xarxes socials.

Actualment, els docents han anat confeccionant un fil de Twitter,⁶ en el qual, cada curs, s'esmentaven tots els partits polítics i s'han anat publicant notícies nacionals i internacionals, actes, efemèrides, discussions, etc. sobre la memòria històrica. De la mateixa manera, l'ús de Twitter en l'aprenentatge i la docència és bidireccional: docents i alumnes aprenem i ensenyem.

Valoració de l'alumnat i conclusions

En finalitzar els dos cursos en els quals s'ha introduït aquesta pràctica docent, s'ha demanat a l'alumnat que contesti una enquesta anònima. En el primer curs es va demanar a l'alumnat del grup de tarda (40 persones) i, pel que fa al curs 2019-2020, s'ha penjat l'enquesta al Campus Virtual, i se n'han recollit els resultats una setmana més tard. Comptant els dos grups, hi han contestat 34 alumnes. En els dos cursos les preguntes han sigut les mateixes i l'enquesta, anònima. Havien de valorar de 0 (pitjor) a 10 (millor) i s'han obtingut les mitjanes següents:

6. Curs 2018/2019: https://twitter.com/Daniel_Valles_M/status/1118824232014819329. Curs 2019/2020: https://twitter.com/Daniel_Valles_M/status/1242376614270377987?s=20.

	Pregunta	Mitjana de la valoració
1	L'ús de les aplicacions com Twitter i Instagram és positiu per a l'aprenentatge i la docència de l'assignatura?	5,95
2	L'ús de perfils dels partits polítics i no de perfils personals ha permès una major interacció en l'ús de les aplicacions (menys limitació, timidesa a les xarxes)?	7,31
3	Preferiries l'ús de perfils personals per interactuar dins de l'assignatura?	2,27
4	L'ús de les aplicacions informàtiques ha incrementat el teu interès en l'assignatura (compromís amb l'assignatura)?	6,11
5	L'ús de les aplicacions informàtiques t'ha permès adquirir més coneixements?	5,72
6	L'ús de les aplicacions informàtiques ha implicat una millora en la docència (l'ús que el professorat ha fet de les aplicacions ha implicat una millora en el teu coneixement)?	6,32
7	L'ús de les aplicacions t'ha permès traslladar fora de l'aula els coneixements que has adquirit?	5,87
8	És positiu traslladar els coneixements adquirits fora de l'aula?	8,33
9	Recomanaries l'ús d'aquestes aplicacions a la docència i l'aprenentatge a altres assignatures de grau?	7,01

Figura 18. Enquesta passada a alumant i resultats (curs 2018-2019).

	Pregunta	Mitjana de la valoració
1	L'ús de les aplicacions com Twitter i Instagram és positiu per a l'aprenentatge i la docència de l'assignatura?	7,30
2	L'ús de perfils dels partits polítics i no de perfils personals ha permès una major interacció en l'ús de les aplicacions (menys limitació, timidesa a les xarxes)?	7,23
3	Preferiries l'ús de perfils personals per interactuar dins de l'assignatura?	1,94
4	L'ús de les aplicacions informàtiques ha incrementat el teu interès en l'assignatura (compromís amb l'assignatura)?	6,94
5	L'ús de les aplicacions informàtiques t'ha permès adquirir més coneixements?	6,55
6	L'ús de les aplicacions informàtiques ha implicat una millora en la docència (l'ús que el professorat ha fet de les aplicacions ha implicat una millora en el teu coneixement)?	6,76
7	L'ús de les aplicacions t'ha permès traslladar fora de l'aula els coneixements que has adquirit?	7,30
8	És positiu traslladar els coneixements adquirits fora de l'aula?	8,85
9	Recomanaries l'ús d'aquestes aplicacions a la docència i l'aprenentatge a altres assignatures de grau?	7,67

Figura 19: Enquesta passada a alumant i resultats (curs 2019-2020).

Els resultats obtinguts en les dues edicions en general són força similars. Només hi ha una diferència rellevant en les preguntes 1 i 7, que han tingut una millor puntuació en l'últim curs. Per tant, es pot deduir que l'alumnat del curs 2019-2020 ha valorat molt millor l'ús de les xarxes per a l'aprenentatge i la docència, alhora que ha valorat més la funció de traslladar els coneixements adquirits fora de l'aula, entès com l'espai físic de l'aprenentatge. Així mateix, cal assenyalar que, degut a la pandèmia de la COVID-19 la meitat del semestre de docència ha sigut en confinament a casa. Per tant, les xarxes socials també han servit com a mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat (a banda dels correus electrònics i les tutories per videotrucada) i per manifestar les seves opinions sobre el confinament i les seves conseqüències en la nostra societat.

Analitzant els resultats de les enquestes en el seu conjunt, es pot concloure que l'alumnat valora positivament l'ús de les aplicacions informàtiques com Twitter i Instagram en la docència i l'aprenentatge. Els resultats han sigut molt satisfactoris, encara que hem d'assenyalar que, en els dos cursos, hi ha hagut partits polítics amb una activitat menor, en contraposició amb partits amb una activitat molt prolífica.

Pel que fa a l'edició del curs 2018-2019, també es va preguntar a l'alumnat que proposés una altra aplicació que es pogués utilitzar en els propers anys. Els que van contestar van assenyalar Youtube (6), LinkedIn (3), Kahoot (2), blogs comunitaris o individuals (4), Telegram (2), creació d'una app específica per a l'assignatura (2), Netflix (1), Vimeo (1), Google Drive (1), podcast (1) o plataformes de joc en línia (1). Serà necessari valorar la conveniència d'alguna d'aquestes.

En aquest sentit, l'activitat dels partits més proactius ha sigut tan diligent que han aconseguit seguidors entre els perfils oficials d'alguns partits polítics i han captat l'atenció amb repiulades i "m'agrades" de personatges com el portaveu de Jutges per la Democràcia, el magistrat Joaquín Bosch, i la il·lustradora Paula Bonet.

Pel que fa a l'edició del curs 2019-2020, la formació fictícia Construïm País presentava una presumpció de veracitat a les xarxes tan elevada que fins i tot es va confondre amb un nou partit polític real de l'Esquerra Independentista (EI), i va rebre comentaris a les xarxes per diversos sectors de la seva militància. De la mateixa manera, la formació Unión de Pueblos Rurales (UPR) va rebre propostes d'aliances polítiques per part de partits reals a través de missatge privat en el seu perfil de Twitter.

A través d'aquesta experiència, l'alumnat ha usat les xarxes socials com una eina acadèmica i d'activisme polític (tot i ser irreals). D'aquesta manera, s'han acostat a les xarxes socials amb una visió i una finalitat diferents de la que la majoria estan acostumats: l'ús personal i d'oci.

Com a experiència docent creiem que ha sigut molt positiva. Hem comprovat que l'interès i la implicació de l'alumnat de l'assignatura ha augmentat, encara que entenem que el docent ha de ser el catalitzador de l'ús i l'impacte de les xarxes socials, perquè l'alumnat les aprofiti per fer que la seva experiència i els seus coneixements puguin anar més enllà de les quatre parets de l'aula. Estem convençuts que és un camí a explorar que pot donar molt bons resultats.

De la mateixa manera, hem comprovat que els alumnes sí que han acceptat el canvi de paradigma amb el dret. Ara, han comprovat que ells poden fer propostes de millora de l'ordenament jurídic i que aquestes, via xarxes socials, poden tenir un impacte en la societat, poden ser acceptades, discutides i debatudes. Els alumnes han desenvolupat un esperit proactiu i crític amb el dret i han vist que la seva qualitat de ciutadania pot ser més activa i col·laborativa. I no són aquests, en definitiva, alguns dels objectius fonamentals de la docència universitària? Que siguin llavor en els nostres estudiants.

Referències bibliogràfiques

- ABELLA GARCÍA, V.; DELGADO BENITO, V. 2015. "Aprender a usar twitter y usar Twitter para aprender". *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado*, vol. 19, nº 1, enero-abril, pp. 365 i ss.
- ANUARI CIS 2018, taula S13: <http://datos.cis.es/anuarios/2018/7Septiembre/S13.pdf>
- CENTENERA, F. 2016. "La formación en legística: aún una asignatura pendiente". *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, vol. 20, pp. 263-291.

- COMISSIÓ EUROPEA. 2016. **Legislar mejor: obtener mejores resultados para una Unión más fuerte**; COM(2016) 615 final, 14 de setembre de 2016. https://ec.europa.eu/info/better-regulation-toolbox_en
- COMISSIÓ EUROPEA. 2019. “Quadre d'indicadors de la justícia a la UE de 2019”, **COM(2019) 198 final**, p. 54.
- DEAVES, A.; GRANT, E.; TRAINOR, K.; JARVIS, K. 2019. “Students’ perceptions of the educational value of Twitter: a mixed-methods investigation” *Research in Learning Technology*, vol. 27.
- DEGROOT, J.M.; YOUNG, V.J.; VANSLETTE, S.H. 2015. “Twitter use and its effects on student perception of instructor credibility”. *Applied Communication Studies Faculty Research, Scholarship, and Creative Activity*.
- ESPINOSA MIRABET, S.; FERRER REAL, I.; GIMÉNEZ LEAL, G.; PUIG I BARGUÉS, J.; SOLER I ORTEGA, M. 2020. *Guia pràctica per implementar l'aprenentatge per projectes a la universitat*. Documenta Universitaria, Universitat de Girona, p. 9.
- GARCÍA SUÁREZ, J.; TRIGUEROS CERVANTES, C.; RIVERA GARCÍA, E. 2015. “Twitter as a resource to evaluate the university teaching process”. *RUSC. Universities and Knowledge Society Journal*, vol. 12(3).
- GREENSHOW, CH.; GLEASON, B. 2012. Twitteracy: Tweeing as a New Literacy Practice. *The Educational Forum*, vol. 76, núm. 4.
- HUNTER, J.D.; CARAWAY, H.J. 2014. “Urban youth use Twitter to transform learning and engagement”, *English Journal*, vol. 103.4.
- KAYA A. 2017. “Populismo e inmigración en la Unión Europea”. *Anuario CIDOB de la Inmigración*: 52-79.
- LÁZPITA, A. 2016. “¿Solo en la bolera?”. *Cuadernos de Pedagogía*, nº 472, Tema del Mes, novembre 2016.
- NEIER, S.; TUNCAY ZAYER, L. 2015. “Students’ perceptions and experiences of social media in higher education”. *Journal of Marketing Education*; vol. 37(3).
- PALACIOS BRIHUEGA, I. 2016. “Los españoles y la calidad de la democracia; Opiniones y Actitudes”. *Centro de Investigaciones Sociológicas*, nº 74. .
- RAES, A.; ADAMS, B.; MONTRIEUX, H.; SCHELLENS, T. 2016. “Using Twitter in Higher Education: What are Students’ Initial Perceptions and Experiences?”. *3rd European Conference on Social Media Research*, Normandíe, Caen, France, pp. 324–331.
- RICOY, M^a. C.; FELIZ, T. 2016. “Twitter as a learning community in higher education”. *Educational Technology & Society*, vol. 19(1), pp. 237–248.
- SELVA-RUIZ, D.; CARO-CASTAÑO, L. 2017. “Uso de Instagram como medio de comunicación política por parte de los diputados españoles: la estrategia de humanización en la “vieja” y la “nueva” política”. *El profesional de la información*, v. 26, n. 5, pp. 903-915.
- TEIXEIRA, S.; HASH, K.M. 2017. “Teaching note – Tweeting macro practice: social media in the social work classroom”. *Journal of Social Work Education*, vol. 53 (4).
- VALLÈS MUÑO, D. 2019. *Las reparaciones económicas por los daños derivados de la guerra civil y del franquismo*. Aranzadi, Cizur Menor.

